

РЕЦЕНЗИЯ
от проф. д-р Красимир Станчев

за трудовете на доцент д-р Славия Георгиева БЪРЛИЕВА-Бекирова
кандидат за заемане на академичната длъжност ПРОФЕСОР
в конкурса по професионално направление "2.1. Филология" за нуждите на
секция "Кирило-Методиевски извори и традиции", обявен в ДВ бр. 36 от
27.04.2018 г.

Славия Бърлиева е единствената кандидатка по обявения на 27.04.2018 г. конкурс за професор. Родена на 04.08.1955 г., тя завършва Немската езикова гимназия в София (1974) и след това специалността Класическа филология (с втора специалност История) в СУ "Климент Охридски" (1980). През 1994 защитава докторска (кандидатска) дисертация на тема "Агиографските творби за св. Кирил и Методий в *Legenda aurea* на Яков Ворагински", издадена в преработен вид през 1998 г. в *Кирило-Методиевски студии* 11 (с. 5-120). Била е на специализации и като гост-изследовател в Русия (Ленинград), Италия (Бари, Венеция, Удине), Ватикана, Германия (Фрайбург, Мюнхен), Англия (Оксфорд) и Словакия (Братислава). След хабилитирането си през 1998 г. работи като доцент (първоначално ст.н.с. II степен) в КМНЦ при БАН; от 1.11.2008 до 1.03.2013 е научен секретар на БАН – направление "Културно наследство и национална идентичност", от 17.12. 2011 е директор на КМНЦ. Чете лекции в СУ "Св. Климент Охридски" по латинска палеография, латински език, средновековна историческа хронология и средновековна германска култура. Чела е отделни лекции като гост-професор в Австрия, Англия, Германия, Гърция, Италия, Полша и Словакия. Била е ръководител на трима дипломанти, двама докторанти и четирима специализанти от чужбина. Участвала е в над 40 научни форума в България и чужбина, общо има над 100 научни публикации в България и чужбина както и множество научно-популярни и културни прояви и публикации. Ръководител и/или участник на/в 12 международни научни проекта, член на авторитетни научни асоциации и на редколегиите или научните съвети на утвърдени научни периодични издания.

За целите на настоящия конкурс Славия Бърлиева представя, като заместващи хабилитационен труд (вж. чл. 60 т. 4 от Правилника за приложение на ЗРАСБ), 31 студии и статии (общо над 400 с.) обединени от темата "**Мотиви на идентичността и развитието на кирило-методиевската традиция в Европа**". На свой ред те влизат в няколко тематични кръга със специфичен принос в областта на Кирило-Методиевските изследвания.

Първият тематичен кръг е свързан с издирването, историко-филологическия анализ и публикуването (текст и превод) на неизвестни досега кирилometодиевски извори или на нови техни преписи. Една от най-значителните находки на Сл. Бърлиева в тази насока

е откритата и публикувана от нея латинска стихотворна похвала на Константин Философ по повод откриването и донасянето в Рим на мощите на св. Климент Римски (публикации №№ 1-3 от списъка на анотираните публикации, представени за конкурс), поместена в Казаурийската хроника. Публикациите ѝ на тази подтема имат значение не само като принос в кирилometодиевистиката, но и за изучаването на самата Казаурийска хроника от XII век. Въпросната хроника не е неизвестна за някои предходни изследователи на кирилometодиевската проблематика и специално на занимаващите се с мощите на св. Климент Римски, открити край Херсон и донесени в Рим от Константин Философ, чиито дири се губят след поредното им пренасяне именно в бенедиктинския манастир в Казауриа. Но поради специфичното разположение на текста на похвалата за Кирил тя е останала незабелязана в предходните публикации. Принос на кандидатката е не само откриването и публикуването на този текст, но и приваждането на доказателства, че той е съвременен на кодекса, в който се намира, и следователно е възникнал не по-късно от XII век.

Друг важен тематичен кръг, в който Бърлиева също прави значими приноси, е свързан с богослужебната почит на св. св. Кирил и Методий в латиноезичната традиция. Кандидатката изнася данни за и публикува текстовете на някои латински служби за Кирил и Методий, на които до нея не е обръщано внимание (публ. № 5 и 12) или разглежда в по-общ план литургичната почит към двамата славянски апостоли в латиноезичната традиция (публикации №№ 8 и 27). До известна степен свързан с този тематичен кръг е и проблемът за св. св. Кирил и Методий в омилетиката на латински и на някои модерни западноевропейски езици. През 1998 г. Бърлиева публикува една неизвестна латинска проповед за Кирил и Методий в хомилиар от XV в. и установява връзката ѝ с известната легенда *Quemadmodum* (публ. № 4), а в някои по-късни публикации представя изключително интересния цикъл от непроучени Кирило-Методиевски проповеди, произнасяни и публикувани във Виена през XVIII в. на немски език (публ. №№ 17 и 20); в публикация № 18 пък се предлага една съпоставка между проповедите от двата периода.

По-широк, обобщаващ характер, в който добре се проявява изграденият солиден поглед на Сл. Бърлиева върху цялостната проблематиката на кирилometодиевските извори, имат публикациите ѝ върху Кирил и Методий в западната литературна и документална традиция като цяло (№№ 14, 15, 16, 21, 26, 29 и 30). Наред с очертаването на една по-обща картина, в някои от тези публикации има и ценни уточнения в интерпретацията на някои моменти от изворите или пък в превода им на български език. В публикация № 21, "*Ad fontes – за славянските букви и кирилometодиевските извори от западното Средновековие*", на базата на серия от конкретни примери е отправен съвсем уместен и напълно споделян и от мен призив за връщане към изворите и за преодоляване на тази основа на някои предпоставени интерпретации

(аз бих ги нарекъл "научни митове и легенди") по отношение на славянската писменост и на славяноезичното богослужение.

Като самостоятелна подтема в публикациите на кандидатката в областта на кирило-методиевистиката се очертава тази за мощите на св. Кирил, тяхната прослава през вековете и нейното политизиране в последните векове. В проучванията и публикациите по тази тема, извършени заедно с проф. Александър Наумов (Краков-Венеция) - № 9 на български и № 19 на английски език – авторите стигат до интересни и значими изводи за тази страна на Кирило-Методиевата традиция, като коригират и някои неточни интерпретации (напр. разглеждането на едно изображение в римската базилика "Сан Клементе", от някои учени считано за образ на св. Кирил "с квадратен нимб": авторите, с които съм напълно съгласен и поради собствените си наблюдения, установяват че не става дума за квадратен нимб, а за архитектурен фон в композицията).

Един не по-малко важен за кирилометодиевистиката тематичен кръг е очертан от публикациите на Сл. Бърлиева свързани с Климент Охридски и св. Седмочисленици. През 2000 г. тя публикува за пръв път втория известен в света препис на т.нар. Дюканжев списък на българските архиепископи по гръцки ръкопис от XIII в., съхраняван в Москва (публ. № 6), в сравнение с отдавна известния Парижки препис, а в следваща публикация разшири изследването върху целия ръкопис, който поради грешка биваше датиран от по-късно време (№ 7, на немски език). Гръкоезичните култово-литературни произведения, посветени на св. Климент Охридски и на Седмочислениците, са обект на изследване и интерпретация в няколко публикации на Бърлиева на различни езици: № 13 на полски език (където и подборката на текстовете, преведени на полски, е дело на кандидатката), № 23 на италиански език, №№ 28 и 31 на български език.

През последните десет години в редица публикации на Сл. Бърлиева кристализира основната проблематика, която тя е представила като обединяваща за нейните изследвания в областта на кирилометодиевистиката: пряката връзка (а понякога и зависимост) на тази научна област с въпроса за народността, езиков и национален идентитет на славяните (или на отделни славянски народи). В статията *"Nationalisierung" der Heiligenverehrung. Bulgarische, tschechische und polnische Parallelen der Entwicklung des Kyrillo-Methodianischen Kultes*, публикувана през 2008 г. (№ 10), Бърлиева много добре представя някои тенденции в средновековната кирилометодиевска традиция, които носят в себе си кълновете на едно "протонационално" самосъзнание и постепенно водят до стремеж към народностно/национално "монополизиране" (изразът е мой, К.С.) на образите и традициите на Кирил и Методий. С тази тема са свързани и публикации №№ 11/2011 г. ("Кирило-Методиевската традиция и националната идентичност на славяните ") и 22/2017 г. ("The Cult of Saints Cyril and Methodius: The Phenomenon of Shared Identity in the Slavic World "), а що се отнася до езиковия въпрос, макар и разгледан в един по-общ

план - №№ 24 и 25, както и бр. 26/2018 г. на *Кирило-Методиевски студии* ("Езиците на християнската молитва: история и съвременност/Lingue della preghiera cristiana: storia e contemporaneità"), на който кандидатката е един от двамата съставители и редактори.

Все с голямата тема за Кирило-Методиевите традиции и за техните изследвания и изследователи са свързани и два обемисти тома, на които Сл. Бърлиева е един от съставителите и редакторите: *Кирило-Методиевски студии* 18/2009 ("Средновековието в огледалото на един филолог: Сборник в чест на Светлина Николова") и *Кирило-Методиевски студии* 25/2016 ("100 Години кирилometодиевистика в България. Идентифициране на еврейски и християнски модели в литературата", имам предвид първата част на тома, с. 7-352).

Цялата представена дотук научна продукция на кандидатката се отличава с научна обективност, методологическа зрялост, изключително внимание към документа (в широкия смисъл на думата) и неговата интерпретация и се базира на една отлична професионална, вкл. езикова, подготовка. Разнообразието на изявите, което не пречи на тяхната тематична взаимосвързаност, фактът, че публикациите са на различни езици (освен на български още и на английски, немски, италиански и полски), както и отпечатването им в научни издания с международен авторитет прави от представената съгласно чл. 60 т. 3 от Правилника за приложение на ЗРАСБ продукция с общ обем ок. 400 печатни страници един изключително ценен принос в научната дисциплина Кирилometодиевистика, по мое мнение дори по-ценен от една монография, тъй като свидетелствува за едно постоянно авторитетно присъствие в световната палеославистика и медиевистика, което отстоява солидните научни позиции, на които по традиция стои българската наука в тази област.

Освен горепосочените приноси, Сл. Бърлиева представя **още 17 публикации съгласно чл.60 т. 4 от Правилника** за приложение на ЗРАСБ, които уплътняват представата за високото равнище на нейната научно-изследователска дейност. Кандидатката ги е разпределила в 4 тематични групи, които аз бих преразпределил в три раздела.

Първият раздел включва серия от публикации в областта на **археографията и палеографията** (публикации №№ 32-36 според списъка с Анотации на публикациите) и свързаната с нея област на **историографията и изворознанието** (№№ 42-46). В първата подгрупа попадат престижното участие на кандидатката в изработването на един справочник на материалите от Секретния архив на Ватикана представени в *Monumenta Germaniae Historica* (№ 32 от 2009 г. на немски език; обработила е около една пета от материала), една важна статия за словата на Григорий Цамблак на Констанцския събор (№ 33 от 2006 г., на англ.), два важни археографски приноса и една компетентна рецензия на български език. Във втората подгрупа също попадат 2

статии на български и 2 на английски език и една рецензия на български език за труд издаден на немски. Бих искал специално да отбележа важноста на тази рецензия, в която Бърлиева мотивирано и с пълно основание заема критична позиция относно някои от хипотезите на Martin Eggers за местонахождението на Методиевия архидиоцез. Будят основателен интерес и статиите ѝ за Никита Ремезиански и християнизацията на Балканите през пети век (№№ 43 и 44), за Атон като мотив в латинската историография (№ 42, издадена на български език в Полша) и за присъствието на фигурата на цар Самуил в латинските хроники от периода X-XII в. (№ 46).

Към една линия на изследвания, която датира отпреди 1998 г. и периодично се появява отново в интересите и публикациите на кандидатката, принадлежат статиите ѝ в областта на **агиографията**. Вече засегната в публикациите ѝ от предишната основна тема, свързани с гръцките жития на св. Седмочисленици, тук тази линия е предствена с две публикации: *The Cyrillo-Methodian Tradition in the Latin Hagiography* (№ 47 от 2007 г., публикувана в Словакия) и *Св. Амфилохий Иконийски в светлината на гръко-латинската и славянската агиография* (№ 48, 2014 г.). За мен остава не съвсем ясно защо първата от тези две статии не е включена в основния корпус публикации по чл. 60, т. 3 след като третира въпрос пряко свързан с темата "Кирил и Методий в западната традиция". От друга страна, умението на Сл. Бърлиева да работи с агиографски паметници е добре демонстрирано и от публикации, отнесени именно към тази основна група, а това само демонстрира, че всяка класификация носи елемент на условност.

В самостоятелна подгрупа са обединени публикациите на Сл. Бърлиева посветени на **историята на кирилometодиевистиката и на видни кирилometодиевисти**. Без да съдържат особени научни приноси, тези статии, портрети и въвеждащи думи дооформят представата за автор, който добре познава и високо цени труда на предходниците и колегите си и умее да им отдаде дължимото в писмена форма.

От томовете, на които Сл. Бърлиева през разглеждания период е била съставител и редактор, наред с вече споменатите броеве на *Кирило-Методиевски студии*, тук бих искал да отбележа бр. 5/2007 г. на периодичното издание на Института за литература Scripta & e-scripta, на който кандидатката е отговорен редактор (факт, който се е отразил много положително на подбраните за публикуване студии и статии с безспорно приносен характер), както и издадената в Полша през 2014 г. колективна монография *Idee wędrowne na Słowiańszczyźnie południowej i zachodniej (początek i koniec czasów)* на която Сл. Бърлиева е един от тримата съставители и отговорни реактори.

Като цяло в седемнадесетте "Допълнителни публикации", които общо възлизат на 186 страници, и в томовете, на които Сл. Бърлиева е един от съставителите и редакторите, отново се проявяват изтъкнатите вече положителни качества на кандидатката: внимание към документа и детайлите в него, методологическа зрелост, отлична езикова подготовка, умение да се контекстуализират изучаваният документ и представяното събитие.

В представената от кандидатката "Самооценка на научните приноси" правилно е отбелязано, че откритата и публикувана от нея латинска поетическа творба за св. Кирил е един от двата нови латиноезични кирилометодиевски извора, открити през ХХ в. Напълно споделям и формулираната от Сл. Бърлиева теза, че « най-стария слой на западната кирило-методиевска традиция е свързан преди всичко с почитта към Климент Римски, чийто мощи светите братя донасят в Рим» (Самооценка, с. 1). В издирванията си върху тази традиция Сл. Бърлиева прави и други важни открития: най-старата известна досега латинска проповед за св. св. Кирил и Методий в ръкописен сборник от XV в., две неизвестни латиноезични служби за тях и др. Съществен приносен характер има и публикуването на втория в света препис на т. нар. Дюканжев (гръцки) списък на българските (охридските) архиепископи и изследването му в съпоставка с известния Парижки списък. От голям интерес за кирилометодиевистиката са и проповедите на немски език, произнасяни и публикувани във Виена през XVIII в. Но не само в тези извороведски изследвания и публикации се проявява приносният характер на научно-изследователската дейност на доц. д-р Славия Бърлиева: както вече отбелязах, цялостната ѝ научна продукция свидетелствува за едно трайно и авторитетно присъствие не само в кирилометодиевистиката, но и в световната палеославистика и медиевистика – присъствие, което отстоява солидните научни позиции, извоювани от българската наука в тази област. А педагогическата ѝ дейност, наред с публикациите, дава възможност традициите на българската кирилометодиевистика и палеославистика да бъдат продължени от надеждни млади изследователи. За успешното развитие на тези традиции в наше време, по мое мнение, е изиграла определена роля и научно-организационната дейност на С. Бърлиева като научен секретар на КМНЦ и след това на БАН, а в последните години като директор на Кирило-Методиевския научен център. Не на последно място бих отбелязал активното присъствие на кандидатката в публичното пространство чрез научно-популярни публикации, организиране на специализирани изложби, изяви в средствата за масова комуникация: присъствие изключително важно именно за отстояване на споменатите солидни научни позиции в противовес на все по-ширещата се напоследък в псевдонаучни публикации и медийни изяви вулгарно-патриотарска дилетантщина.

В заключение, имайки предвид цялостната научна продукция, педагогическата и научно-популяризаторска дейност на кандидатката през последните 20 години, както и нейната научно-организаторска активност, оценявайки високия ѝ професионализъм и научната ѝ зрелост, считам че тя отговаря напълно на критериите, формулирани в Закона за развитието на академичния състав в Република България и в Правилника за неговото приложение, за заемане на академичната длъжност "професор" и предлагам на почитаемото научно жури да избере доц. д-р Славия Бърлиева-Бекирова на тази академична длъжност по професионално направление "2.1. Филология" за нуждите на

секция "Кирило-Методиевски извори и традиции" в Кирило-Методиевския научен център при Българската академия на науките.

Рим, 22.09.2018

Проф. д-р Красимир Станчев

krassimir.stantchev@uniroma3.it